

ZEKİ OĞUZ'UN ARDINDAN

Hayatım boyunca tanıdığım en kalender insanlardan biriydi Zeki Oğuz. Onun kalenderliği iyi bir kalem erbabı, araştırmacı, fotoğrafçı ve gezgin olmasına rağmen gösterişsizliğinden, rahmetli Seyit Küçükbezirci Ağabeyin tabiriyle garadakım olmasındandı. Çok iyi bir öykücüydü. Öykülerinin, şiirlerinin, araştırma ve gezi yazılarının kıymetini zamanı gelince daha iyi anlayacak ilgilisi. Konfor aramaz, bulduğuna şükreder bir adamdı. Boynun-

Doç. Dr.
Muammer Ulutürk

da fotoğraf makinesi, sırt çantasında isli çaydanlık ve öteberiyle dağlarda, yaylalarda gezer, gördüklerini öyküye, şiire, gezi notlarına dönüştürür, fotoğraf sergileri açardı. Yörük obalarının Zeki emmisi 12 Ağustos 2023 günü mide kanaması sebebiyle aramızdan sessizce ayrıldı. Çok üzgünüm.

Onunla fotoğraftan, seyahattan, yazarlıktan yana ortak noktalarımız vardı. Kitabımız yayımlanmışsa mut-

laka ziyaretleşir, fotoğraf sergilerinde, söyleşilerde buluşurduk. Kış biterken Toros dağlarında kardehlen aramaya, yaz başlarında yörüklerin arasına karışmaya, güz ortasında hazanlı derelerden geçmeye sözleşirdik. Birkaç defa da sözümüzü yerine getirdik. Onun rehberliğinde Gevne vadisine, Taşkent dağlarına, yörük obalarına yaptığımız yolculukları unutamadım. Kuş Ali'nin kıl çadırında obanın büyük kızı Emine'nin bulgur pilavının, yayık ayranının tadı damağımda kaldı. Yörüklerin Zeki Emmisi yanında götürdüğü dergileri, kitaplarını çocuklara hediye eder, yaylacılarla muhabbete dalar, sağım zamanı keçilerin arasına kaybolur, dönüş vakti gelince de cadım dediği çocuklar bırakmak istemezlerdi. Yörük kültürüne herhangi bir yerden yardım, destek ve para almadan fotoğraf sergileriyle, kitaplarıyla hatırı sayılır eserler bıraktı Zeki Oğuz. Onların dertleriyle dertlendi, sesleri olmaya çabaladı. Hep bir başına yaptı ne yaptıysa.

Yanına bir ahbap bulursa onunla, bulamazsa sırtında çantası, ça-

dırı, acı soğan kuru ekmek azığını alır bir köy otobüsüne atlar birkaç gün görünmezdi. Yanında bazen kızı Şafak, damadı İrfan, torunu Umutcan ile her daim. Dönüşünde uzun yıllar yazılar yazdığı Memleket gazetesinde onları neşrederdi. Türkiye Yazarlar Birliği Konya Şubesi'nin "yazılacak çok şeyimiz var" adlı kültür gezilerinde buluşma yerine herkesten önce gelir, yol boyunca söz ona düşerse konuşur, sorulursa söyler, iyi bildiği konularda tecrübesini konuştururdu.

1968 yılında ilk yazılarını yerel gazetelerde ve dergilerde yayımlamaya başlayan Zeki Oğuz'un edebiyatın farklı alanlarında basılmış 20 kadar kitabı vardır. Bunlardan 1960'ların Konya'sını anlatan Seddef Saplı Bıçak adlı kitabına almak için benden yazı istediğinde hemen yazıp göndermiştim. 1970 yılında henüz on dokuz yaşındayken Kavgadayız Her Saat adlı şiir, 1981 yılında da Bebek adlı öykü kitabını yayımladı. Öyküleri Varlık, Yaba Edebiyat, İnsancıl, Gerçek Sanat, Çağrı, Çalı, Eşik, Minerva, Tavır, Aykırı Sanat gibi dergilerde yayımlandı. Hangi konuda

olursa olsun yazı istediğimde hiç bekletmeden memnuniyetle gönderirdi. Fakülteye kadar gelip Betona Yenik Düşen Topraklar-Paršana kitabını imzalamıştı bana. Yazı ve şiirlerinden Anadolu'nun tozlu bozkırlarının hikayelerini, deniz derya uzayıp giden Toros dağlarının güzelliklerini, yörük hayatını, Konya'nın kültürden yana dertlerini, on yıllar öncesinde dönüşümlere kurban edilmiş mahallelerin kısık seslerini asıl önemlisi kendi çığlıklarını duyurdunuz.

Zeki Oğuz bozkırın orta yerinde Çalı dergisini kimseden yardım almadan (alamadan) bin bir emekle 1997'den 2017'ye kadar 100 sayı çıkardı. Bu, Anadolu'da yayımlanmış bir dergi için neredeyse rekordur. Maaşını Çalı'ya harcadı, etrafına toplanan gençlere edebiyatı, dergiciliği, seyyahlığı öğretti. Konya'nın kültür, sanat ve sosyal hayatını unutturmadı yazılarıyla. Zengin Han'daki bürosundaydı doğru hatırlıyorsam, Çalı'yı artık çıkarmayacağını söylemişti. Sahibi için edebiyat dergisi sıracalı çocuk gibidir. Atsan atılmaz, satsan satıl-

maz denir ya işte öyle. Doğrusu o günlerde biz de üzerimize düşeni yapmadık. Onca yazarın, kültür adamının, sanatçının arasında Çalı'yı bilmeyen yoktu oysa. Ahmet Göğercin'in 2018 yılında Çizgi yayınlarından çıkan Zeki Oğuz'la Başbaşa" adlı kitabından çok şey öğreniyoruz hakkında. Bu kitap tam bir vefa örneğidir.

Kıymetli dostum Ahmet Kuş, Sedef Saplı Bıçak hakkında yazarken Zeki Oğuz'un Çalı'nın son günlerini duygu dolu sözlerle anlattığı yazısını alıntılamaş. İnsan üzülmüyor mi hiç o kadar emeğe. Zeki Oğuz çok sevdiği dergisini bıraktı bırakacak:

Bir tomar dergiyi ikiye katlayıp sokuyorum sobanın içine. Kuş kâğıt ilkin nazlanıyor tutuşmakta, sonra parlıyor, alevi yüzüme sünüyor. Yavaş yavaş kırılıyor odanın soğuğu. Çalı tenimi ısıtıyor ama yüreğimi yakıyor. Ateşe attığım ilk dergiyle birlikte bir damla yaş düşüyor alevlerin arasına. O bir damla yaş aniden yok ediyor alevler. Sonra alışıyorum. Çalı'yı ilk yayınladığımız günlerde ne güzel umutlar vardı içimizde. Gençler koştur-

ruyorlardı, her sayı daha güzel bir dergi için. Adını bile onlar koymuştu. Derginin simgesi de bir çalıydı. Bakıyorum çevreme, hiçbiri yok o gençlerin. Çoğu üniversiteyi bitirip çekip gitmişler, kalan birkaç genç de kendi işlerine dalmışlar. Kimi üç beş sayı ilgilenmiş dergiyle sonra tümünden koparmış atmış bağını. Bir tomar dergi daha alıyorum sobaya atmak için. Kapak fotoğrafı bir şeyler hatırlatıyor. Sonra bakmak için ayırıyorum o dergileri.

1990 yılında fotoğrafa başlayan Zeki Oğuz 1996'da kurulan Konya Fotoğraf Amatörleri Derneğinin kurucu üyesi olarak bu alandaki boşluğu dolduran isimlerden biri oldu. Otuz sekiz kadar kişisel sergi açtı, bazılarında birlikte bulunduğumuz karma sergilerde yer aldı. Bu alanda da elinden geleni içtenlikle yaptı.

Zeki Ağabey şehirden uzak yerlerde kâh bir çeşme başında, kâh yörüklerin arasında hatıralarıyla karşımıza çıkacak. Konya ve yörük kültürüne katkıları ile de kaynak kişi olarak tarihe geçecek.

Kitapları:

Kavgadayız Her Saat, Kaplan Matbaası, 1970

Bebek (Öyküler), Oğuz Kitabevi, 1981

Hayrat, Kavram Yayınları, 1992

Adem'in Kaburga Kemiği, Gülce-

nur Dizgi, 1995

Ürkek Bir Keklik, Yaba Yayınları, 1995

Yüreğimi Getirdim Armağan, Toplum Yayınları, 1995

Gelenekleriyle Görenekleriyle
Konya Dağ Köyleri, Alagöz Yayın, 1997

Gelenekleriyle Görenekleriyle
Konya Dağ Köyleri, Dizgi, 1997

Gezgin Yürek, Çalı Kültür Sanat, 1999

Dolavlı Yılmaz Güney, Çalı Kültür Sanat, 2002

Bir Bozkır Türküsü Beldeleri Yayınlarıyla Konya, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2003

Seçme Öyküler, Çalı Kültür Sanat

Taşra ve Gezgin, Beldeleri Yayınlarıyla Konya, 2005

Toprak ve Gelenek, Konya Dağ Köyleri, Çizgi Yayınları, 2005

Sedef Saplı Bıçak Miço, Çalı Kültür Sanat, 2009

Konya'nın Kırk Gezilecek Yeri, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2015

Konya Bozkırlarında Bir Gezgin-Yol Hikayeleri, Çizgi Yayınları, 2016

Yüzler, Çalı Kültür Sanat

Sarıkeçililer, Çimke Yayınları, 2016

Cadılarıma Türküler, Çizgi Yayınları, 2020

Betona Yenik Düşen Topraklar: Parsana, Çizgi Yayınları, 2020

Konyalı Abdullah Atıf Efendi'nin "İSLAM'DA ASKERLİK" Adlı Makaleleri

Ahmet
Çelik

Aşağıda okuyacağınız "İslam'da Askerlik" adlı makaleler Konyalı Abdullah Atıf (Tüzüner 1869-1954)⁽¹⁾ Efendi'nin 28 Mart 1910 ile 2 Mayıs 1910 yılları arasında İstanbul'da intişar eden Beyanülhak dergisinde yayınlanmıştır. Altı makaleden oluşan bu yazılar tarihleriyle şöyledir:

1. İslam'da Askerlik, "Mukadime", 15 Mart 1326/28 Mart 1910, sy.53 s.1105-1106.

2. İslam'da Askerlik "Maksat", 22 Mart 1326/4 Nisan 1910, sy.54 s.1120-1121.

3. İslam'da Askerlik, 29 Mart 1326 /29 Nisan 1910, sy.55 s.1132-1133.

4. İslam'da Askerlik, 5 Nisan 1326/18 Nisan 1910, sy.56 s.1153-1154.

5. İslam'da Askerlik, 12 Nisan 1326/ 25 Nisan 1910, sy.57 s.1166-1167.

6. İslam'da Askerlik, 19 Nisan 1326/2 Mayıs 1910, sy.58, s.1185-1186.

(1) Ahmet Çelik, Konya Öğretmenleri, Konya 2020, s.33-37

Konyalı Abdullah Atif Efendi, makalelerinde eski çağlardan başlayarak Asur, Babil, İran, Finike, Mısır, Yunan ve Roma devletleriyle, İslam'dan önceki Araplardaki askerlikle ilgili konulara değindikten sonra ağırlıklı olarak İslam toplumlarında askerliğin nasıl geliştiği üzerinde durmuştur.

“Mukaddime” ve “Maksat” başlığı dışında herhangi bir ara başlığı olmayan bu makalelere “*Ordunun Taksimi, Maaşlar, Askerliğe Giriş, Askerliğe Kayıt, Kışla, Sancak, Askeri Müze, Askeri Müzik, Silahlar: Ok, Kılıç, Mızrak, Zırh, Barut, Savaş Düzeni, Harbe Teşvik, Savaşta Parola, Donanma, Tersane ve Donanmaya Verilen Önemin Azalması*” gibi konuya uygun küçük başlıklar köşeli parantez işaretiyle [...] tarafımızdan konulmuştur. Ayrıca bazı ke-limelerin güncel karşılıkları (parantez içine) yazılmıştır.

İSLAM'DA ASKERLİK

MUKADDİME

İnsanlar medeniyete ilk ayak attıkları zaman bir takım kabilelerden ibaret idiler. O vakit kabilelerin halkı hep asker sayılırdı. Bir kabile diğer kabile ile muharebe etmek istedi mi hiç nizam ve intizam gözetilmeyerek kabilenin erkekleri toplanır düşman tanıdıkları tarafa hücum ederlerdi. Herkes kuvveti derecesinde ganimet elde eder en cesur, en güçlü, kuvvetli olanlar daha ziyade istifade ederlerdi.

Bu kabileler medeniyet hususunda derece derece ilerleyip devletler zuhur etmeye başlayınca

yavaş yavaş her mesleğin ehli ayrıldı. Askerlik o ayrılan mesleklerin en şerefli sayılmaya başlandı. Bu sırada askerliğe ilk nizam veren devlet Mısır'da o vakit hüküm süren Firavunlar devleti idi.

[Eski Çağlarda Askerlik]

Hız. İsa (a.s.) dünyaya gelmeden yirmi asır kadar evvel **Firavunlar** zencilerden, Habeşilerden birçok asker topladılar. Koydukları nizama ve intizam sayesinde o vakit Şab Denizi etrafında bulunan kabileler kendilerine boyun eğmeye mecbur oldu.

Daha sonraları asker cem etmek ve askere intizam vermek hususu **Asurilere, Babillilere, Finikelilere, eski Yunanlılara, Romalılarına** geçti.

Askerin intizamı **Firavunlar** zamanında muntazam ve birbiri ardına saflar teşkil ederek muharebeye girişmekten ibaretti. Mısır'da onların zamanında kalma olarak zuhur eden asar-ı atika üzerinde bu asker sınıflarının sureti pek çok görülmektedir.

Yunanlılar bu nizam ve intizamı bir parça değiştirerek Mısırlılardan almışlar ve askerlerine o yolda tertip etmişlerdir. O vakit Yunanlıların askeri dört bin kişiden ibaret idi. Her neferle diğerinin arası 5-10 kadem bir mesafe olur ve saflar birbiri ardınca tertip olunurdu.

Sonra **Makedonyalı Filip** dört bini sekiz bine çıkarmış ve onun oğlu **İskender** zamanında askerin miktarı on altı bini bulmuştu. İskender iki nefere arasındaki mesafeyi askerlerin omuzları ve kalkanları birbirine dokunacak derecede azaltmış ve askere mızrak vermişti. O vakit

birinci saftaki neferlerin mızrağı kısa diğer safların mızrağı yekdiğerinden daha uzun olur, beşinci saftaki neferlerin mızrağı ilk saftakilerden üç kadem ileriye uzanabilirdi. En uzun mızrak yirmi dört kadem idi.

Romalılar zuhur edince askerliğe ait nizam ve intizamı Yunanlılardan almışlardır. Romalıların askeri o sırada üçer takımdan ibaret altışar bin kişilik fırkalardan mürekkebi idi.

İlk sınıf harbi teşkil eden takım gençler, ikinci safta orta yaşlılar, üçüncüde muharebe görmüş sahib-i tecrübe olanlar bulunurdu.

Her piyade fırkasına ait bir de süvari fırkası bulunurdu ki silahları olan ok ve mızraklarla düşman askerini piyadelere hücum etmekten men ederlerdi.

Romalılar giderek her fırkayı on kıtaya, her kıtayı ikişer şubeli bir bölüğe taksim etmişlerdir. Bu

tertipde her şube yüz neferden ibaret idi. Romalıların nizam-ı askeriyesi fütihat-ı İslamiye zamanına kadar bu surette devam etmiştir. İslamiyet zuhur ettiği zaman Roma askeri yüz yirmi bin kişiden ibaret idi.

İranlılara gelince onların askeri dört tabaka üzerine müessis idi. Birinci tabaka umeray-ı askeriyedir ki bunlara “mir-i miran” denilirdi. Bunlardan her birinin idaresi altında dört kumandan bulunur, her kumandan dört merzayane, her merziyan dört salara her salar on süvari, beş piyade neferine hükmederdi.⁽²⁾

II.

[Araplarda Askerlik]

Peki, eski zamanlarda **Araplar** bedevilik halinde idi. Onlarda

(2) İslam'da Askerlik, Mukaddime, Beyanülhak, 15 Mart 1326/28 Mart 1910, sy.53 s.1105-1106.

zam vardı.

[İslamiyetin Doğuşu]

İslam dini meydana çıkınca İslam'a gelen Araplar ötekilerden ayrılmışlar düşmanla muharebe etmek hususunda kendi aralarında ittifak etmişlerdir. O vakit İslam'a gelenlerin küçüğü büyüğü, zengini, zukuru (erkekleri) hepsi asker idi.

[Muhacir ve Ensar]

İslamların ilk askeri o zaman Mekke-i Mükerrerme'den Medine-yi Münevver'e'ye giden **muha-cirlerdi**.

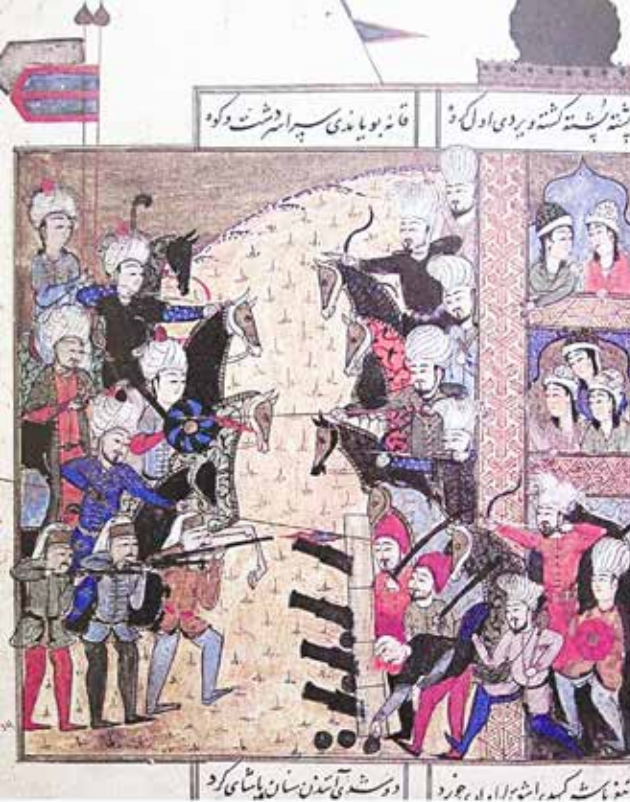
İşte bu muhacirler **Medine ahali**siyle (**Ensar ile**) birleşmişler, bir ordu meydana getirmişlerdir. Bu ordunun **kumandanı** bizzat **Peygamber Efendimiz** (sallallahu aleyhi ve sellem) idi.

Aralarındaki ittifak "kardeş olduk" diye birbirlerine verdikleri söz idi. Bu ordu o vakit o kadar kalabalık değildi. Fakat birbirlerine kat'î söz vermiş, her şeyi göze almış olduklarından kuvvetleri efradından kat kat üstün idi.

[Hz. Ebu Bekir Dönemi]

Sonraları gerek Peygamber Efendimiz (aleyhi's-salatü ve's-selam) zamanlarında gerek yerine geçirdiği Ebu Bekir (r.a.) hazretlerinin vaktinde birçok muharebeler olmuş ve çok zamanlar galip gelmiş olduklarından **Hicaz, Yemen, Necid, Yemame** cihetlerinde birçokları daha İslam'a gelmiş, bunlarda asker olmasıyla neferlerin miktarı iyice çoğaldılar.

İşte bu sayede Şam, Irak, Mısır taraflarına sefer ederek birçok

askerlik cihetiyle hiç nizam yok idi. Birçok kabilelerden ibaret olup bir kabile başka bir kabileyle muharebe etmek istedi mi kabile ahalesinde ok mızrak kılıç gibi harp aletleri bulunanlar süvari ve piyade olarak o kabileye hücum ederlerdi.

Yalnız İslam dini meydana çıkmadan evvel medenileşmiş **Him-
yer** padişahlarıyla **Hire** padişahlarının askerinde bir parça inti-

memleketler feth etmişler ve her aldıkları yerlerde bir hayli şehirler meydana getirmişlerdir.

[Ordunun Taksimi]

Bir müddet sonra asker üçe ayrılarak bir takımı **Mısır**'da, bir takımı **Şam**'da, bir takımı da **Irak**'ta kendilerine mahsus kışlalarda ikamet etmeye başladılar. O vakit askerin askerlikten başka bir şey ile meşgul olmasına müsaade edilmezdi.

[Hz. Ömer]

Hatta **Hz. Ömer** (r.a.) efendimiz İslam askerlerinin gittikleri yerleri çiftçilikle alışverişiyle görüp oralar da çift çubukla meşgul olduklarını haber alarak askerlikte başka hiçbir şeyle uğraşmamalarına dair emr-i kat'i (kesin talimat) vermiştir.

Askerin ahalden ayrı gayri bir sınıf halinde nizam altına alınması Hz. Ömer (r.a.) efendimizin zamanında başlamıştır.

[Emeviler-Abbasiler]

Beni Ümeyye zamanında İslam askeri biri **muvazzaf** (görevli), diğeri gönüllü olmak üzere ikiye ayrıldı. Bu zamana kadar asker hep Arap kavminden alınır.

Abbasiler vaktinde esasen

اسلامده عسكركك

مەنبە:

جو قالئىدەر. ايشته بوسايەدەشام. عراق. مصر طرفقىرە
سەر ایدەزك بر جوق تەلکىنلەر قەچ ایشلەر وەر اقدقلىرى
بازدەر بر خېلى شېئىرلەر مېناە كىتەمشلەردەر .

بر مەن سوكرە عسكەر اوچە آيرىلەر بر طاقى
مەردەر. بر طاقى شامەر. بر طاقى دە عراقە كەنەلەر
خەموس ايشلەردە اقامت ايشكە باشلايدىلەر . او وقت
عسكرك عسكركەن باشقە بر شى ايله مشمول اولمىشە
مەسەدە ايلئىزى. حتى حضرت عمر (رضى الله عنه) اقدەم
اسلام عسكركلەرنى كىنەكارى رىزى جېتەجىلكە اوزىنى
كوروب اوزازدەر چەت جېوق ايله مشمول اولدقلىرى
خېر اهلوق . عسكركە باشقە هېچ بر شى ايله اغزىلا .
شەمەلەرئە داژ امر قەلى وىرەمشەر .

عسكرك اهلېدن آيرى . غېرى بر عەنپ خالەدە
نظام آتە آتەقى حضرت عمر (رضى الله عنه) اقدەم
زمانەدە باشلامشەر . شى امبە زمانەدە اسلام عسكركى رى
موتەلەب . دېكرى كوكاقل اولوق اوزاز ائىكە آيرىدى . بو
زمانە قەدەر عسكەر هېچ غەرب قومەنن آلىردى . غەسبىلەر
وقتەدە اساساً غەرب اوليان تەلکىنلەر اهلېدن دە عسكەر
آتە باشلايدى. بونلردن ايلەك عسكركە كېرەتقۇرسان
اهلېدن ايدى . او مەردە كورېلىن لروم اوزىرە كرك
مەبارە كرك مەسائەلە زمانەدە اوزدورە اجزا جېلەر و
طېپىلەر كوندردى .

حضرت عمر (رضى الله عنه) زمانە كەنجە قەدەر عسكرك
كرك مرتبەلەر و كرك مەشغۇل قەدەر . بر نظام بودى .
اووقت عسكرك مرتبەلەر . مەشغۇل مەنظەم دېيەيەجەك
بر حالە كىنەردى . وىرىن مەشغۇل خەسومەندە بېغەير

(غەلبە ائىللار و السلام) غەلبەسە مەسئەت بولتقۇ باخود
دەوا اول اسلامە كىش اولوق خەسوملرى كوزە تېلېردى .
سوكورەلر ايلەك اسلامە كىنلەردن كېمەسە قىلېوبدە
عسكركك خەسومى بر مەسئەلە حالە كەنجە قەدەر
بو حال دوام ايدى . اولدن سوكرە مەبارەدە حەسارەت

بەك اسكى زمانەدە غەربلەر بىلەك خالەدە ايدى .
اولدە عسكركك جېتەجىلەر نظام بوق ايدى . بر جوق
قېلەردن غەربت اولوب بۇزىلە باشقە بۇزىلە ايله مەبارە
ايلەك اشلەيدى قېلە اهلېدن اولوق . مۇزاق . قېلىج
كى حەرب آلتلرى بولغانلەر سووادى و بېسەدە اولدق
اولقېلەر شوە ايدىلر . پانكەر اسلامە رى مېناە
جېتەدەن اول مەنلېن (حېر) پانداشەلەر . (حېرە)
پانداشەلەرنىك عسكركە بېز چە ائىقەمە واردى .

اسلامە رى مېناە جېتەجە اسلامە كان غەربلەر
اولدە كۆرەن آيرىلەر . دىشەلەر مەبارەجەك خەسومەندە
كەمدى آرازدە ائىقەن ايشلەردەر . او وقت اسلامە
كانلر كوكاقل . بىوك . زىكېنى . دو كوردى هېسە عسكەر
ايدى . اسلامە كان ايلەك عسكركى اوزمان مەكەنمەندەن
مەدېنە مەنورە كېمەن مەبارەلر ايدى .

ايشلە بو مەبارەز مەدېنە اهلېسېلەر بر لىششەر .
بر اوزدو مېناە كېرەمشلەر . بولوزدەك قوماندان
ايلەك بېغەير اقدەم (مەن الله غەلبە و سەب) ايدى .
آرازدەك ائىقەن مەبارەش اولوق قەدەر بۇزىلە وىرەكارى
سوز ايدى . بولوزدو اووقت غەلبەكە كەمدى .
قەدەر بۇزىلە قەلى سوز وىرەش . مەسئەت كۆزە
آش اولدقلىردن اولتۇرى . ائىقەن قەت قەت اوستون
ايدى .

سوكورەلر كرك بېغەير اقدەمك (غەلبە ائىللار
و السلام) زمانەدە . كرك بېرە كېرەك ايلەك الصدىق
(رىش الله غەلبە) حەسارەتقۇرە وقتەدە بر جوق مەبارەلەر
اولوش و جوق زمانلەر قال كىش اولدقلىردن مەبارەلەر .
بۇن . يەنە . يەنە جەتلەردە بر جوققۇرە دەسا اسلامە
كىش . بونلردە عسكەر اولمىسە تەزكەن مەقدارى ايلەك

Arap olmayan memleketler ahali-sinden de asker alınmaya başlan-dı.

Bunlardan ilk askerliğe girenler **Horasan** ahalisinden idi. O sırada görülen lüzum üzerine gerek muhabebe gerek musalaha (anlaşma) zamanında ordularda eczacılar ve tabipler (doktorlar) gönderildi.

[Maaşlar]

Hz. Ömer (r.a.) zamanına ge-linceye kadar askerin gerek mer-tebeleri ve gerek maaşları hak-kında bir nizam yoktu. O zaman askerin mertebeleri maaşları

muntazam denilebilecek bir hale getirilmedi. Verilen maaş hususunda

- Peygamber (sas) ailesine münasebeti bulunmak yahut

- daha evvel İslam'la gelmiş olmak hususları gözletilirdi.

Sonraları ilk İslam'a gelenlerden kimse kalmayıp ta askerlik hususu bir sınıf haline gelinceye kadar bu halde devam etti. On dan sonra muharebede **cesaret** ve **marifet** gösterenlere daha çok maaş verilir oldu. Bu suretle orduda cesur ve düşmana nasıl galip gelmek lazım geleceğini düşünür askerler yetişti.

[Askerliğe Giriş]

Bir de o zaman askere dâhil olmak için bazı şartlar vardı. Evvela askere girmek isteyen kimse asker idaresine müracaat eder oraca o adamın askerliğe layık olup olmadığı tetkik edilirdi. **Köle olanlar, pek genç olanlar hastalıklı veya korkak adamlar** askerliğe gidemezdi.

Asker olmaya layık olduğu anlaşılınca müracaat eden kimse nin **ismi ailesinin ismi, boyu, çehresindeki rengi, zayıflığı, şişmanlığı hep deftere** geçerd i. Arap mıdır, Türk müdür, Hintli midir, Horasanlı mıdır cümlesi yazılır, bu suretle neferlerin şahıslarını tayin etmek hususunda bir karışıklık olmazdı.

Araplardan Beni Haşim'den olanların ismi defterin yukarısına yazılır, Arap olmayanlardan da cesur ve hükümete daha ziyade itaat edenlerin esamisi evvel kaydedilirdi.⁽³⁾

III.

[Askerlik Kayıtları]

Peygamberimiz (a.s.) efendimiz İslam'a gelenlerin adedini daima sorar, öğrenirlerdi.

Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali (r.anhüm) efendilerimiz de Peygamberimizin emrine tebaiyet ederek zamanlarında ehl-i İslam'ın miktarı ne kadar olduğu anlayıp öğrenmeye son derece ehemmiyet verirlerdi.

Bu husus için her kabileye birer memur tayin olunmuştu ki o memurlar her sabah kabile halkının toplu bulunduğu mahallere gider, başka bir kableden oraya bir aile nakl edip etmediğini ve dünyaya yeni bir Müslim çocuk gelip gelmediğini öğrenir o suretle defter tutulurdu.

[Resmi Geçit]

Peygamber Efendimiz (s.a.s) askerine ara-sıra resmigeçit yaptırmaları hatta "Bedir-i Kübra" günü askere resmigeçit icra ettirirken bizzat elinde bir ok ile safları düzeltilmiş, o sırada saftan dışarı çıkar gibi olmuş olan Sevad isminde bir nefere:

- Sevad, doğru dur, ihtarında bulunarak safları doğrultmuşlardır.

Hulefa-yı raşidin ve **Beni Ümeyye** (Emeviler) zamanlarında dahi resmigeçit hususu bu suretle devam etmiş, sonraları **Ab-basiye** zamanında az çok değişmemiştir. Bunların hükümetinde halife olan zat muharebede bulunur müsellağ (teçizatlı)

(3) İslam'da Askerlik Maksat, Beyanülhak, 22 Mart 1326 4 Nisan 1910, sy.54 s.1120-1121

olarak çıkar bütün asker zabitleriyle (subaylarıyla) beraber önünden takım takım geçerlerdi. Halife askerin atlarını silahlarını hazırlıklarını hareketlerini gözden geçirir, noksan görür ise tembih eder, muntazam ve noksansız gördüklerini teşvik ederdi.

[Kışla]

İslamiyet zuhur ettiği zamanlar müminler bir beldeyi feth ettiler mi o civarda kasaba haricinde (dışında) bir mahalli kışla ittihaz ederlerdi.

Hz. Ömer (r.a.) efendimiz Medine ile arasında büyük nehir veya deniz olan mahallerde ikamet etmemelerini emretmiş olduğundan öyle yerlerde kalmazlardı. Bu cihetle kasabalar asker yüzünden zarar da görmezdi. Halk bunu görmüş, böyle alışmış olduğundan bir zaman sonra Haccac-ı Zalim'in Küfe evlerine asker yerleştirmesi ehl-i İslam'ı pek incitmişti. Askerin o suretle belde haricinde (dışında) kaldığı yerler zaman geçerek birer büyük şehir haline gelmiştir.

[Sancak]

Bedr-i Kübra muharebesinde İslam askerinin birisi beyaz, ikisi siyah olmak üzere üç sancağı vardı.

Peygamber efendimiz, beyaz sancağı Mus'ab (bin Umeyr) hazretlerine vermişlerdir.

Hiz. Aişe (r.anha)'nın başörtüsünden yapılmış olan bir siyah sancağı Hz. Ali (keremallahü veçhe) almış; diğeri bir de Medinelilerden bir zatın elinde bulunmuştur.

Ehl-i İslam kuvvet bulup ta **Şam, İran, Mısır** taraflarını elde edince birçok şekillerde, birçok renklerde sancaklar yapılmış ve bunlara türlü türlü isimler veril-

miştir.

Sancakların üzerine o vakit bazen halifenin bazen de kumandanının ismi yazılırdı.

Hülefayı Raşidin (r.anhüm) bir sefere asker sevk etmek istedikleri vakit sancağı ümeraya verirlerdi. Bu suretle her emirde kendi kabilesinin sancağı bulunurdu. Halife tarafından kendilerine düşmana galip gelmeleri hakkında dua edilir ve meşakkate sabır ve tahammül etmeleri tavsiye olunurdu.

Hız. Ömer (r.a.) muharebeye sevk etmekte oldukları bir orduya sancak tevdi ederken (teslim ederken) şöyle nasihat etmişlerdir:

“Sizi Cenab-ı Hakk’ın emriyle ve onun nusret (yardım) edeceği-ne itimat ederek teşyi ediyorum.

Sabredin, doğru yürüyün, sizi Allah galip (üstün) kılacaktır.

Hak yolunda düşmanlarla çarpışın,

Tecavüz etmeyin, çünkü Allah haddini tecavüz edenleri sevmez.

Muharebeye başlayınca korkarak, kuvvetiniz var iken geri dönmeyin.

Galip geldiğiniz surette ihtiyarları kadınları, çocukları öldürmeyin. Muharebe kızışıp ta iki taraftan hücum başladı mı o vakit harbin hakkını verin.”⁽⁴⁾

IV.

[Askeri Müze]

Fatımi devleti zamanında **Mısır’da bir silah müzesi** vardı. Orada o vakte kadar İslam askerinin kullandığı her nevi silahlar, sancaklar ve altın, gümüş, at eyerleri ve dizginlerinden birer numune muhafaza olunurdu. Sonraları vuku bulan bir yangında o kadar kıymetli muharebe alata (aletleri) yanmış, pek az bazı şeyler kurtarılabılmıştır.

[Askeri Müzik]

İslamiyet yeni zuhur ettiği zamanlar orduda bir nevi saltanat gibi görüneceği için davul ve boru gibi musiki aletleri yoktu. Sonraları **Beni Ümeyye** (Emeviler) devleti zamanında İran ve Rum imparatorluğunda görülen

(4) İslam’da Askerlik, Beyanülhak, 29 Mart 1326
29 Nisan 1910, sy.55 s.1132-1133

bu türlü musikiye dair şeyler alınmış, İslam ordusunda da yüzlerce davul ve borular çalınmaya başlanmıştır.

[Silahlar: Ok]

Araplar eskiden beri **ok atmak** hususunda son derece mahir idiler. Bu maharetleri din-i İslam meydana çıktıktan sonrada çok işe yarandı. İslam askerinin Rum askerine galip gelmesinin başlıca sebeplerinden biri de Rumların ok atmakta o kadar maharet göstermemeleri idi. İslam askerinin kumandanları iyi ok atmanın faydasını anlayarak askeri bu hususa teşvik ederlerdi.

Peygamber Efendimiz (a.s.) **“Ata bininiz, ok atınız. Bence iyi ok atmayı öğrenmeniz, ata binmeyi öğrenmenizden daha iyidir.”** buyurmuşlardır.

Hatta bir gün minber üzerinde olarak: **“Kuvvet edinmeye bütün kuvvetinizle çalışınız. Kuvvet atıcılıktır.”** sözünü bir-biri ardınca üç defa söylemişlerdir.

[Kılıç]

Araplar kılıcı en şerefli silahlardan sayarlardı. Onlarca en meşhur kılıçlar Yemen, Hint, Şam, Horasanda yapılmış olurlardı. Bunlardan her birinin bir şekli, bir alameti olurdu. Hz. Ali (K.V.) efendimizin kullandığı **“Zülfikar”** namındaki kılıçla, Amr b. Ma’dikerb’in taşıdığı **“Samsama”** ismi verilen kılıç en şöhretli kılıçlardan idi.

[Mızrak]

Araplarda birçok şekillerde mızraklar vardı. Onlar mızrağı

ekseriya (çoğunlukla) at üstünde süvari olarak kullanırlardı. İstimal ederken (kullanırken) elinde mızrağın kırılmaması için epeyce maharet isterdi. Bir de karşıdaki hasmının bir, iki, üç kişi yahut bir cemaat (grup) olması suretlerinde ne yolda hareket etmek lazım geleceği bilinmek isterdi. Bu hususlar Arap süvarilerince hep malum idi.

[Kalkan]

Kalkanın da türlü vardı. Uzun, müdevveri (yuvarlağı), ortası çukur olanı, düz olanı, çıkıntılı olanları bulunur. Bunların her birisiyle düşmanın ayrı birer silahından kendilerini korurlardı.

Ehl-i İslam kalkan yapmak hususunda pek ilerlemişlerdi. En iyi nev’i **Dımışk’ta, Irak’ta, Gırnata’da** yapılırdı ve üzerlerine bazı ayet-i kerime, hikmete dair sözler ve şiirler yazılırdı.

[Zırh]

Araplar muharebede zırhı ehemmiyetli görürlerdi. Bunu ekser (çoğunlukla) demirden, çeliktен yaparlardı, adeta elbise gibi vücutlarına giyerlerdi. Bu sayede başlarını, göğüslerini, ellerini, kollarını, bacaklarını düşmanın silahının tesirinden korurlardı.

Bunun da türlü şekilleri olur **Mısır’da, Endülüs’te** ve sair memleketlerde yapılanlar alametleriyle birbirinden farklı olurdu. Bunlar tamamen zinetli olarak yapılırdı ve başlıkları üzerine askere cesaret ve tevekkül verecek sözler yazılırdı.⁽⁵⁾

(5) İslam’da Askerlik, Beyanülhak, 5 Nisan 1326 18 Nisan 1910, sy.56 s.1153-1154

V.

[Barut]

Barutu, frenklerden, yarım asır kadar evvel Araplar keşfetmişlerdir. Müverrih (tarihçi) İbni Haldun'un sözünden anlaşılan tarih hicretin 672/1273 senesinde İslam askeri diyar-ı Mağrib'de (Kuzey Afrika'da) bazı muharebelerinde barut istimal etmişlerdir (kullanmışlardır).

[Savaş Düzeni]

Araplar, eski zamanlarda saf halinde harp etmeyi bilmezlerdi. Onların muharebeleri kendi tabirleri veçhile fırsat düşürdü mü hücum etmek, mağlup olacağını anlayınca firar eylemek (geri çekilme) demek olan "**Kerra ve ferra**" suretiyle olurdu.

Dini İslam zuhur edince emrettiği şeylerin biri de bu askerin saf tertibine riayet eylemesi olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de Cenabı Hak, "din yolunda kale duvarı gibi muntazam ve yekdiğerine kuvvet olur saf halinde bulunan İslam askerinden razı olacağına şüphe yoktur."⁽⁶⁾ (**bünyanün mersus**) buyurulmuş ve o zamandan saf tertibine riayet olunmaya başlanmıştır.

İşte ehli İslam bedevi Araplarla ettikleri muharebelerde bu yüzden galip gelmiştir. Çünkü bedeviler saf usulünde harp etmeyi bilmediklerinden İslam askerine müdafaa edememiş taraf taraf mağlup olmuşlardır.

(6) Saf suresi 4. ayet

[Harbe Teşvik]

Ehli İslam'a Allah yolunda harp etmek farz olduğundan hulefa-yı raşidin (r.anhüm) efendilerimiz müminleri daima harbe teşvik ederlerdi.

Hatta Hz. Ebu Bekir Sıddık (r.a.) efendimiz hilafet makamına geldiği zaman ahaliye hitaben bir hutbe okumuş ve o hutbesinde:

"Cihadı, muharebeyi hiç biriniz terk etmek istemeyin. Çünkü harbi terk eden kavmi Cenab-ı Hak zillet ve hakaret içinde bırakır" buyurmuşlardır.

[Savaşta Parola]

Cahiliye zamanında Araplar muharebelerinde "parola" usulüne riayet ederlerdi. Bu usulün faydası görüldüğünden Peygamberimiz (s.a.s) efendimiz taraflarından da kabul edilmiş İslam ordularında bu hususa riayet olunmuştur.

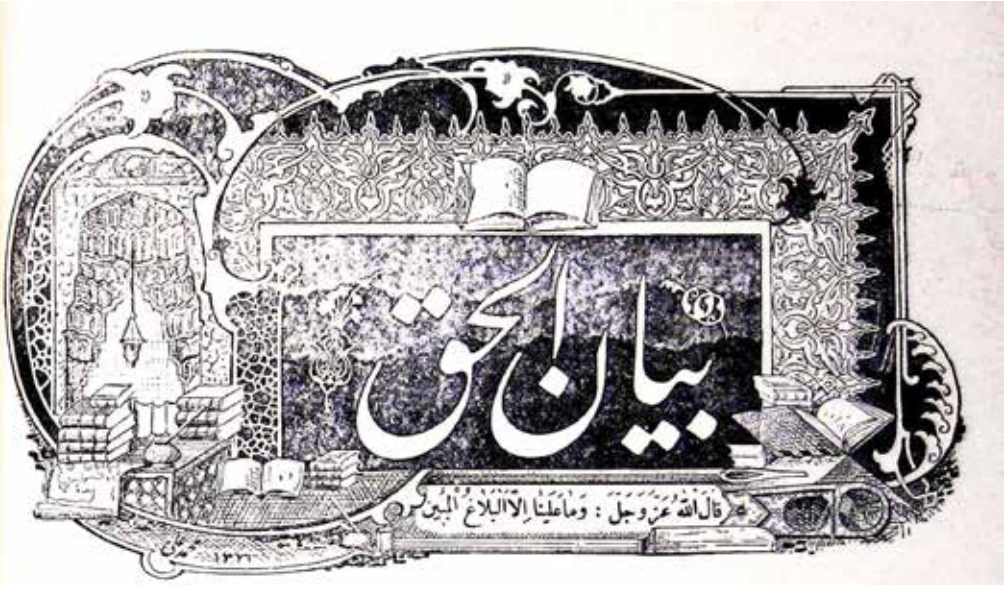
Hatta Uhud muharebesinde muhacirin ve ensar-ı kiram düşmanın anlamayacağı bazı sözleri kendi aralarında parola yapmışlardır.

[Donanma]

İslamiyetin zuhurunda evvel Araplardan deniz seferine alışık olanlar yalnız "Tübbaa" hükümeti idaresi altında bulunup ticaretle geçinirlerdi.

Din-i İslam zuhur ettikten sonra ilk defa deniz seferi yapan o vakit **Bahreyn valisi** bulunan **Ala b. El-Hadremi**'dir. O taraflarda bulunan İslam askerine kumanda ederek Basra

Körfezi'nden İran sahilleri-ne geçmiş; fakat o vakit makam-ı hilafette bulunan hazreti Ömer (r.a.)'den istizan etmemiş (izin almamış) ve seferinde muvaffak ta olamamış olduğundan Hz. Ömer fevkalade canı sıkılmış ve bir nevi münazaat olmak üzere ibni el-Harami'yi o vakit **Küfe** valisi bulunan **Sad b. Ebi Vak-kas** idaresi altında bulunmaya memur etmiştir.

Bir aralık deniz seferi etmek için Şam valisi de Hz. Ömer (r.a.)'den müsaade istemiş ise de deniz ahvaline pekte güvenilmeyeceği için o vakit müsaade gösterilmemiştir.

Hız. Ömer'in vefatından sonra Osman Zinnureyn (r.a.) efendimiz hilafet makamına gelince deniz seferine müsaade etmiş, fakat gidecek askeri haber ile göndermeyip ihtiyarlarına bırakmıştır. Bunun üzerine Şam valisi arzu gösteren askere kumanda ederek Kıbrıs'a geçmiş ve ora ahalisi her sene hükümeti İslamiyeye bir miktar vergi vermeyi kabul etmişlerdir.⁽⁷⁾

VI.

Araplar, evvelleri bedevilik halinde bulduklarından gemicilik hususunda maharetleri yoktu. Bu cihetle ilk zamanları **donanma** hizmetinde kullandıkları gemileri o vakit kendi idareleri altında bulunan **Rum-lar** idi. Çünkü bunlardan birçok ehli sanat var idi. Hükümet-i İslamiyeye ilk gemi yapanlar o taraflarda sakin olan **Rumlar** idi. Biraz zaman geçerek ehl-i İslam donanmanın faydasını anlayarak bahriye (denizcilik) işlerine merak uyanmış, bu sayede gemiciliği iyice ileri götürmüşlerdir.

[Tersane]

Çok zaman geçmeden **Afrika'da, Endülüs'te** hayli deniz gemi yapıldı. Oralarda gemi yapmak ve donanma aleti hazırlamak için Tersaneler yapıldı. Hükümet-i İslamiyede ilk tersane **Abdülmelik** zamanında **Tunus'ta** bina olunmuştur ki burada yapılan gemilerle **Sicilya** üzerine hareket olunmuş ise de o vakit fetih müyesser olmamıştır.

İslam hükümetlerinde deniz

(7) İslam'da Askerlik, Beyanülhak, 12 Nisan 1326
25 Nisan 1910, sy.57 s.1166-1167

muharebelerine gittikçe rağbet artmış, gemilerin miktarı da günden güne çoğalmaya başlamıştır.

Afrika'da ve **Abdurrahman Nasır** zamanında **Endülüs'te** gemilerin adedi iki yüzü bulmuştur. O vakit gemiler üzerinde bir **"amiral"**, bir de **"kapitan"** bulunurdu.

Donanma hareket edeceği vakit memleket ahali son derece şevk ile sahile koşardı. **Mısır'da Nil** kenarında halifeye mahsus bir mevki hazırlanır gemiler mücehhez ve bayraklarla müzeyyen olarak oraya kadar gelir, halifeye resmen veda eder, halife tarafından selamete gitmeleri ve muvaffakiyetle dönmeleri hakkında dua ederlerdi. Bu merasim avdetlerinde dahi icra olunarak kemali meserretle istikbal olunurdu.

Araplar, deniz muharebesinde gayet ihtiyatlı davranırlardı. Geceleri sefer halinde gemilerde katiyen ateş yakmazlar ve düşman tarafından sesi işitilecek horoz gibi hayvanatı gemiye almazlardı.

Gündüzleri de uzakta bulunan düşmana görünmemek için deniz rengini andırır yelken gibi mahsus yapılmış bezlerle gemileri baştan ayağa setr ederlerdi (örterlerdi).

İslam memleketlerinin günden güne tevsi etmesi hususunda donanmanın pek çok yardımı olmuştur. Ehli İslam donanmaları sayesinde Bahr-i Sefid cezirelerinin (Akdeniz'de buluna adalarının) en mühimlerini fethetmişlerdir ki **Sardunya, Sicilya, Malta, Girit, Kıbrıs** adaları o cezairdendir (adalarındır).

Bunlardan başka Akdeniz'in

ekser Avrupa sahillerini elde etmişlerdi. Askerlerle dolu, o vakte göre mükemmel bir surette teçhiz olunmuş İslam donanmaları Bahr-i Sefid'i (Akdeniz'i) geçmiş almış idi.

[Donanmaya Verilen Önem Azalması]

Avrupa hükümetlerine son derece zaaf gelmiş olduğu sırada **Mısır'da Fatimiye, Endülüs'te Emeviye** hükümet-i İslamiyeleri sefahaletе koyularak, şevket-i İslamiyeye sükün ve fütur gelmiş idi. Çok zaman geçmeyerek Avrupa âlimleri uyanmış o vakte kadar ellerinden gitmiş olan memleketlerini İslam hükümetleri arasındaki husumet ve mücadeleden istifade ederek birer birer geri almaya başlamış. Meşhur ehl-i salib (Haçlı seferleri) muharebeleri zuhur eylemişti.

İslam hükümetleri donanma gibi bir kuvveti hiçe saymaya başlamış vaktiyle o kadar gayret ve masrafla husule gelen tersaneler mahv olmuş gitmiştir. Evveleri "el-mücahidine fi sebilillah (Allah yolunda savaşan)", "el-guzatı fi a'daillah" gibi evsaf ile medh (övgü) ve sena (saygı) olunan donanma askeri son zamanlarda o kadar gözden düşmüştür ki Mısır'da bir kimsenin donanmaya mensup olması kendisi için adet bir kusur addolunmak derecelerine gelmişti.

Daha sonra hükümet-i İslamiyeden bazıları İslam donanmasının eski kuvvetini iade etmeye çalışmış, kısmen muvaffak olanlarda bulunmuş ise de onlarda çok devam edememişlerdir.⁽⁸⁾

(8) İslam'da Askerlik, Beyanülhak, 19 Nisan 1326/2 Mayıs 1910, sy.58, s.1185-1186